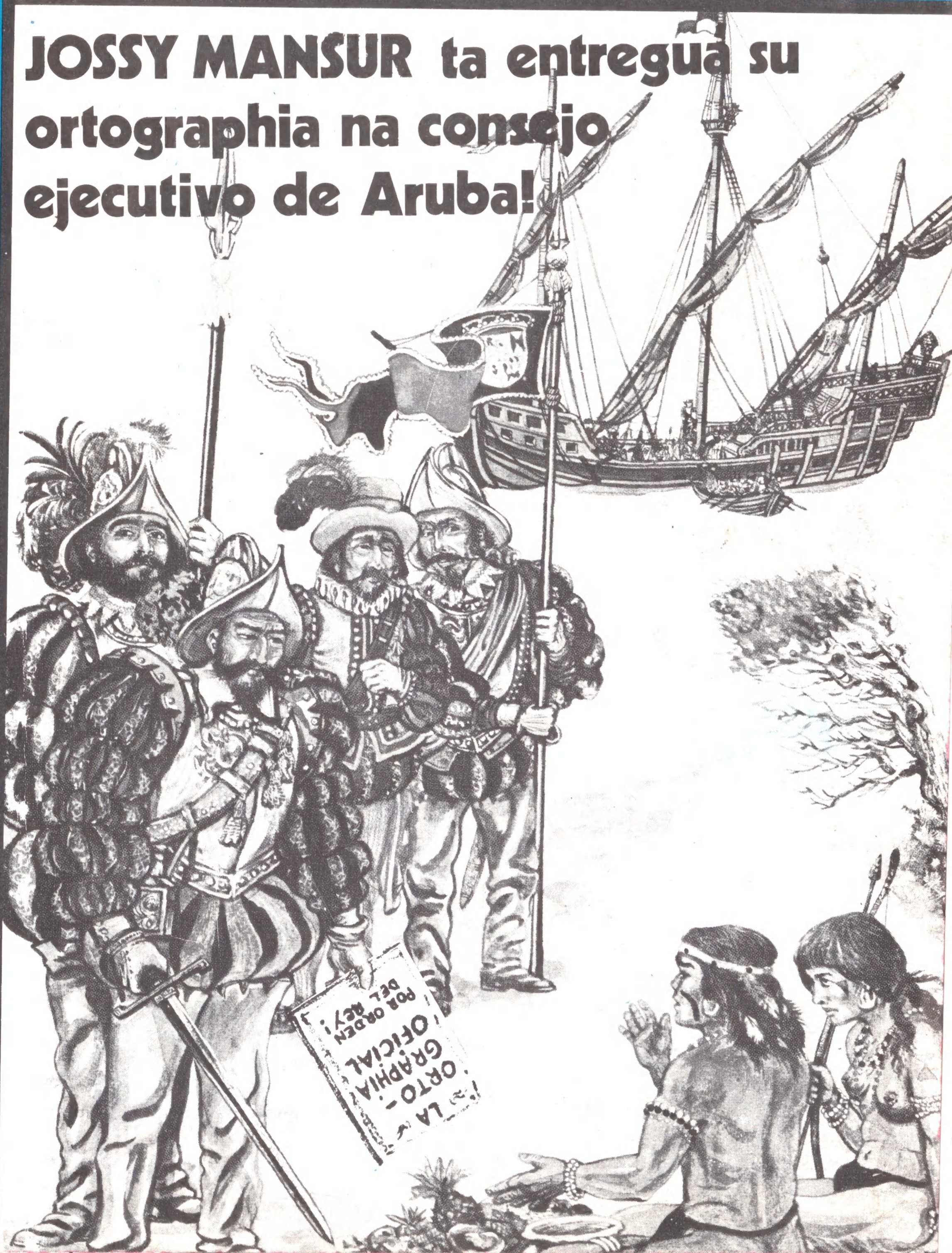
A 7
9
VEMBER 1976

skol & komunidat

NDIKATO DI AESTRONAN ARUBA (VLA)

JOSSY MANSUR ta entregua su ortographia na consejo ejecutivo de Aruba!

redactie

j. jutten, j. j. coutinho, r. r. kelly,
a. vrolijk en m. winklaar

redactie-adres:
paradera 82

bank:
a.b.n., banknr. v. 62583
t.n.v. "vorm"

layout:
r. en j. de graaff

fotografie:
r. de graaff

drukkerij: v.a.d.

abonnementen:
NAf. 20,— per jaar

v.l.a.

VAKBOND VAN LEERKRACHTEN ARUBA
zuidstraat 11, oranjestad,
p.o.b. 582, o'stad,
tel. 4219

HOOFDBESTUUR

DAGELIJKS BESTUUR:

frank zaandam, *voorzitter*
pedro velásquez, *vice-voorzitter*
madonna stephens, *secretaresse*
ramon todd-dandaré, *2e secretaris*
freda wever-rodriquez, *penningmeesteresse*
vilma wever, *2e penningmeesteresse*

COMMISSARISSEN:

vilma wever, b.o.
tineke pengel, b.b.o.
elsa dowling, huishoudonderwijs
willy richardson, tech. onderwijs
henk weustink, mavo
ramon todd-dandaré, vwo/havo/hbo

secretaresse kantoor:
mevr. f. alexander

vergaderplaats:
zuidstraat 11
tel. 4219; v.l.a.-leden die hier willen vergaderen kunnen de sleutel op het kantoor afhalen.

banken:
banco popular antiliano v-224-1
algemene bank nederland v-62503

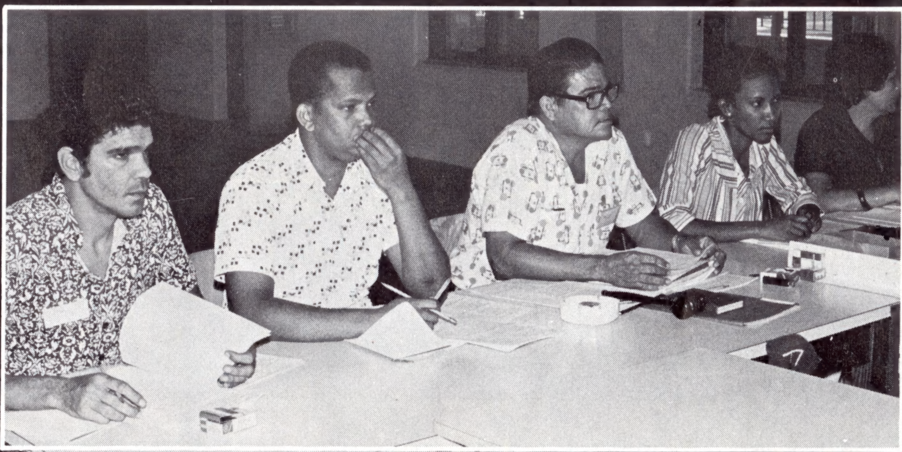
nieuwe leden:
kunnen iedere dag opgegeven worden op het kantoor, zuidstraat 11

AÑA 7 - NO. 9
NOVEMBER 1976

skol % komunidat

sindikato di maestronan di aruba, v.l.a.

FESINA, union ta forsa

Den e week-end di 15|16|17 di oktober FESINA, Federashon di Sindikatonan Arubano a organisa su kongreso. E kongreso aki ta worde organisa kada 2 aña.
P'esaki tur sindikatonan afilia a worde invita. Meta prinsipal di e kongreso aki tabata, prepara plannan p'e sigiente 2 añanan i eligimento di un direktiva nobo.
E sindikatonan afilia ta:
Arubaanse Bond van Werknemers in Verplegende Instellingen, A.B.V. (trahadonan di hospital).
Algemene Nederlands Antilliaanse Ambtenaren Bond Aruba, A.N.A.A.B. (amtenarnan trahando na gobierno).
Bont di Empleadonan di Banko i Aseguro, B.E.B.A.
Federashon di Trahadonan di Aruba, F.T.A.
Gouvernement Arbeiders Bond Aruba, G.A.B.A. (obreronan trahando na gobierno).
Union Elektrisista Arubano, U.E.A. (trahadonan di Elmar).
Vakbond van Leerkrachten, V.L.A. (sindikato di maestronan di Aruba).
Na e kongreso aki e sindikatonan tabata bon representa.

Simannan prome ku e kongreso FESINA a tene un enkuesta bou di tur miembronan di e sindikatonan. E enkuesta aki tabata pa haya un idea kiko ta e problemanan mas importante ku ta reina entre e trahadornan di e diferente sektornan, i kua ta e problemanan di tur e trahadonan; pues problemanan spesifiko i problemanan general.
Diasabra e partisipantenan a diskuti i trese plannan ku lo mester bai wordu ehekuta den e sigiente 2 añanan.

teksto: A. VROLIJK

foto's: R. DE GRAAFF

E plannan ku a bin padilanti

A worde instala 6 grupo ku a trata e sigiente topikonan:

1. Plan di akshon.
2. Plan di organisashon.
3. Plan di formashon.
4. Plan di informashon i propaganda.
5. Otro servisionan di FESINA.
6. Finansas pa FESINA.

Den e gruponan di trabou sierto problemanan a presenta. Problemanan ku nos ta mira pasa diariamente den nos komunidat i ku ya hopi hende ta haya normal.

1. Tin personanan ta papia ku sierto terminonan, pa nan komun, mientras otro personanan ku ta nobato den sindikalismo, no ta komprende e terminonan aki.
2. Tin miembronan di grupo ku no ta partisipa més na e diskushonnan. Nan ta laga otro hende papia, hasi i pa nan tur kos ta semper bon. Semper nan ta di "akuerdo" ku esun ku ta papia.

Problema number dos ta masha peligroso, espesialmente den e tempo aki, ku desishonnan klave ta worde tuma.

Bo no por sinta laga otro hasi i deshasi. Tur hende normal por pensa, tur hende tin su mes idea.

Un solushon pa tur dos e problemanan aki ta informashon.

Informashon di kiko ta kiko, i kiko ta sosodiendo.

Plan di akshon

Grupo number uno a nota e sigiente terenonan riba kua un akshon mester worde realisa:

1. Leinan laboral i sosial ku mester worde mehora of revisa ta p.e. penshon di behes i biuda. Lei di retiro, sistema di ajusta salario. Leinan ku falta ta e.o.:
   1. Lei di aseguro general.
   2. Lei di rekonosemento di sindikato i di welga.
   3. Lei pa regla derecho riba onderstand.
   4. Institui un banko di obrero pa finansia konstrukshon di kas.
2. Un plan pa desaroyo integral di Aruba. Mester tin planifikashon, kordinashon, formashon i informashon.
3. Problemanan komun, general ku ta afekta e klase trahado.
P.e. kuido mediko ta insufisiente, inefektivo i demasiado karo.
Falta di rekreashon i posibilidat pa ekspreshon pa e trahado.
Preisnan halto di komistibles. Sistema di enseñansa ku ta pa esnan privilegia.
4. Politika di independensia i futuro desaroyo estatal.
Independensia mester tin komo minimo e garantianan di derechonan fundamental di kada ser humano. E derecho di partisipashon den politika di e pais, i partisipashon den e movimento di e terser mundo pa repartishon husto di e rikesanan mundial.

Plan di organisashon

E grupo aki a buska un manera pa mehora e organisashonnan afilia.

E partisipantenan a konstata ku den e sindikatonan tin un falta enorme di:

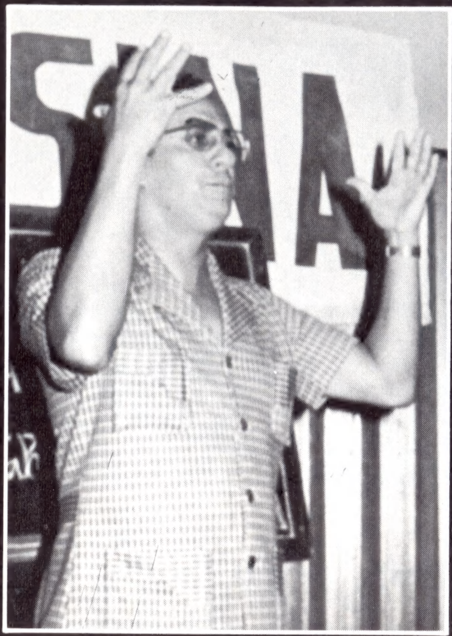
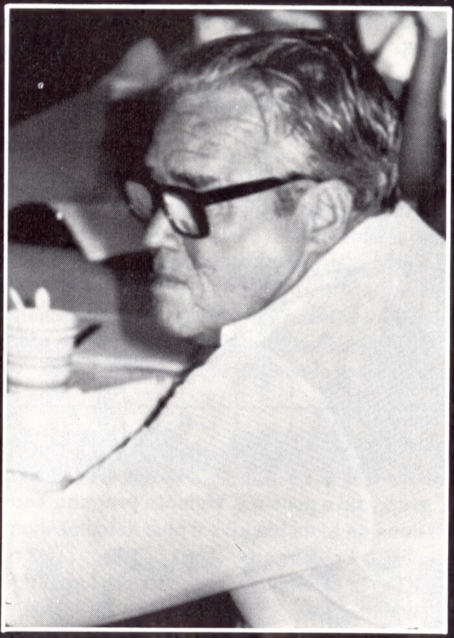
— interes
— responsabilidat
— komunikashon
— motivashon
— informashon
— formashon i
— kordinashon.

Pa por funkshona debidamente sindikatonan mester tuma e puntonan aki masha na konsiderashon:

— informashon
— formashon
— plannan di trabou.

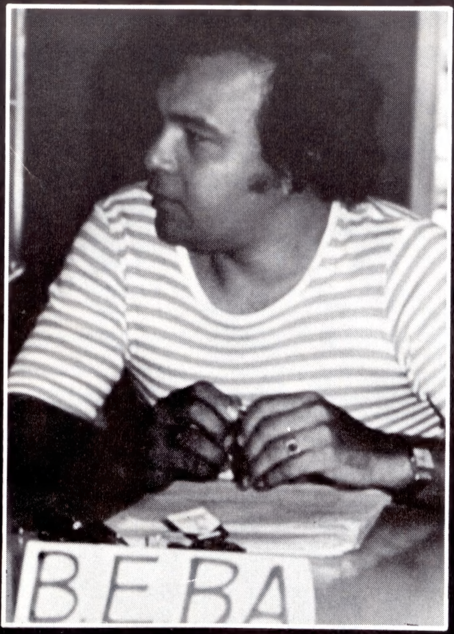
Tambe a worde propone ku personanan di direktiva ku no ta traha mester worde retira. Riba e topiko aki redakshon di Skol i Komunidat a hasi un proposishon, di kambia e organisashon di FESINA kompletamente. Sindikatonan no mester aktua mas komo organisashonnan straño for di otro. Un sindikatonan tei pa defende e derecho di e trahadonan. Derecho di un trahado no por ta bai en kontra di derecho di su kompañero.

Pa e motibo nos a propone pa hasi di tur e

KONGRESO DI FESINA

sindikatonan afilia *un solo sindikato nasional.*
E sindikato nasional aki ta partí den sektornan. P.e. sektor di enseñansa (aktual VLA). Sektor di panaderos (aktual SNP) sektor di trahadonan di hospital (aktual ABV) etsetera.
Ku esaki siguramente nos por uza efektivamente e lema UNION TA FORSA.
Den e konsepto ei e sindikatonan lo por a spar hopi plaka, tempo i lo por traha mas efektivo. Mirando e individualismo i e mentalidat di trahadonan di sierto sektor, e plan aki por lo pronto lo no ta realisable.

Plan di formashon

E grupo aki a pone e.o. sigiente preguntanan pa duna un bista kla kiko e plan di formashon lo mester bai kontene.

- Kiko ta formashon, i ken mester haya formashon?
- Kua ideologia nos sosiedat tin, kua e obrero mester tin?
- Kon ta programa formashon?
- Kua ta e prioridatnan di kada sindikato, i di FESINA?
- Kon ta organisa produkshon i partimento di dokumento?

Den e proseso di formashon e obrero ta bira konsiente di e situashon real di su sosiedat, pasobra e prome paso pa formashon ta un analisis di e situashon den kual e ta biba.

Plan di informashon i propaganda

Falta di informashon tabata un di e puntonan klave dikon FESINA no a funkshona debidamente. No tabata tin bastante informashon di miembronan pa sindikato, ni di sindikato pa FESINA, meskos tabata e kaso visa versa.
Pa den futuro e komunikashon aki por ta mas efisiente. E grupo a trese pa dilanti pa p.e. rebiba e Boletin di FESINA. E redakshon lo por konsisti di miembronan di e sindikatonan. Un programa di radio tur luna pa FESINA i e sindikatonan ku no tin bastant e fondo pa paga nan mes programa. *FESINA mester yama reuninnan general, pa tur miembronan di tur sindikato afilia, pa trata asuntonan ku ta toka tur trahado.*

Plan pa otro servisio di Fesina

- Promove koperativa di konsumo.
- Elabor a un plan di vivienda.
- Elabor a un plan di desaroyo a base di nesesidatnan, i rekursonan obtenibel.

Plan di finansas pa Fesina

Aki e grupo a trese algun posibilidatnan pa bin na entrada:
Kontribushon i organisa aktividatnan. E aktividatnan por ta enkuentronan deportivo, feria, fiesta, loteria i viahenan afo. E viahenan aki alabes lo por tin un karakter formativo.
Ku e ekskurshonnan ta worde bishita tambe

lugarnan pa e viaheronan mira situashonnan real den kua trahadonan ta biba.
Si e plannan aki worde aproba i realisa ta depende kompletamente di e trahadonan, di kada sindikato.

Klausura

Despues di e diskushonnan riba e plannan, e sindikatonan presente a disidi di manda un telegram pa e miembronan di prensa antiano ku tambe tabata tin nan kongreso.
E telegram ta bisa: ku e 8 sindikatonan ta protesta kontra e hecho ku sier to personan an, doño di empresa, yamando nan mes zjurnalista, ta bringa pa libertat di prensa, mientras nan ta trapa derechonan di trahadonan den nan empresa.
Tambe un resolushon a worde tuma ku ta bisa e.o. Ku FESINA ta kondena e hecho ku partidonan politiko ta dunando mal informashon enkuanto independensia, i ta uzando sierto faktornan (p.e. nasionalidat, desendensia) emoshonalmente pa intimida e pueblo pa apoya solushonnan artifisial ku ta kombeni politikonan.
FESINA ta kondena e tipo di politika aki komo ku lo no bin kambionan pa parti di e politikonan. FESINA lo hasi tur esfuerso pa mustra e fayonan i e konsekuensia di e politika aki. Dor di formashon i konsientisashon FESINA kier yega na solushonnan realistiko riba tereno di estruktura estatal.
Despues di esaki a sigi elekshon di e direktiva nobo pa 1976-1978 di FESINA. E sigiente personanan a worde eligi unanimamente:

CLARENCE D. RICHARDSON,
Sekretario General (FTA).
FRANK ZAANDAM,
Sekretario General Adhunto (VLA).
GLADYS LEE,
Sekretaria di Aktas i di dokumentashon (BEBA).
ADOLFO MADURO,
Sekretario di Finansas (UEA).
JOAQUIN VRIES,
Sekretario di Organisashon (GABA).
MARIA BAKKER,
Sekretaria di Formashon (ABV).
JOSE VROLIJK,
Sekretario di kehos i reklamos (BEBA).
ADELITA MADURO,
Sekretaria di Informashon, prensa i propaganda (FTA).
GREGORIO WOLF,
Sekretario di problemanan komun (ANAAB).

Nos kier a toka superfisialmente e "mammoettanker"nan ku a wordu pegá pa e komishon formá pa "ekspertonan" enkabesá pa Jossy Mansur.
Nos por konkluí despues di a pasa riba e raport di e hendenan aki ku loke nan a trese dilanti ta un tradukshon malu di e sistema di skirbi spaño.

Nan a hinka asina hopi spaño den e LENGA mes i no e ortografia ku ta tristu pa mira. Enbes di skirbi tradukshon por ehempel nan kier pa nos skirbi traduccion lokual ta leu di loke nos ta pronunsiá pero eksaktamente loke spaño sí ta pronunsiá.
Asina tin hopi mas ehempel ku nos lo bai mira mas aleu den e artikulo aki. Parse ku e personanan ku a forma e komishon Mansur (ta ken ku sano huisio ta bai sinta den un

"Den caso di duda consulta e lista cu ta sigui"

E BARBARIDATNAN MAS GRANDI DI KOMISHON MANSUR!

teksto: J. J. Coutinho

komishon ku Jossy Mansur na kabes?) kier hiba nos papiamentu atras den historia i forsa nos pueblo skirbi palabranan na un manera totalmente diferente ku e ta wordu pronunsiá. Ora ku den e temponan aki kada lenga ta purba adaptá nan lenga skirbí (ortografia) na e lenga papiá, kual ta e berdadero lenga, e klup di Mansur aki ta purba di hasi e manera di skirbi nos lenga mas difisil posibel.
I naturalmente di esun ta bin e otro, mas ilogiko bo kier hasi e ortografia mas regla i lista bo tin mester.
I esaki ta eksaktamente e dos kualdatnan prinsipal di e produkshon di Mansur i su grupo: Regla i mas regla, i lista i mas lista pa siña fei kabes.

E barbaridatnan mas grandi

Kapitulo 2:
Uzo di letra (no lèter): b i v

Ta sigi un total di 9 regla pa siña nos pueblo eksaktamente unda nan tin di skirbi b. Pa siña nos skirbi v den palabranan sin hasi fout tambe ta sigi 9 regla.

Komo ehempel nos kier a duna un lista kortiku di e lista ku ta siña nos skirbi b:

1. Dilanti di un kosonante.
2. Despues di konsonante m.
3. Den palabranan ku ta termina (no kaba) den BILIDAD i BUNDO.
4. Den tur infintivo ku ta kaba den BI.
5. Den verbonan DEBE i BEBE i nan diferente formanan.
6. Den palabranan ku tin b bilabial den e silaba final.
7. Den palabranan den kua e promé silaba ta AB, IB, OB i AB.
8. Ta mantené e prefihonan AB i OB.
9. Ta uza b den palabranan ku ta prinsipiá (i no kunsa) ku BA, BE, BI, BO i BU.

Nos lo no bai duna tur e diferente "regla"nan mas; nos a duna esaki komo ehempel di kon ilogiko i inesesario hopi di e reglanan aki ta.
Kiermen anto ku si nos mester bai uza e ortografia aki nos lo mester bai siña e 18 reglanan aki foi nos kabes pa nos haya sa unda nos mester skirbi b i unda v.
Lo no tabata mucho mas fasil i logiko si nos a pone komo regla:
SKIRBI b UNDA BO TA TENDE b i v UNDA BO TA TENDE v?

Kapitulo 3:
Uzo di lèter m i n

Asta pa e dos zonidonan aki ku ta asina diferente ku nunka nos pueblo ta hasi fout aden, e komishon Mansur a haya t bon pa fiha algun regla pa nan skirbimentu.
Parse ku e "ekspertonan" (di kiko djosa) aki ta kere ku mas regla un idioma tin, mihó e ta, un pensamentu sumamente antikuá ku den siglonan pasá tabata wordu uzá pa mantené e pueblo bobo. Ta e mesun prinsipio aki lo ta skondí trei di e raport aki? Pa uzo di m ta sigi 3 regla i pa n 2 regla.

Kapitula 4: (esaki ta prèt)
Uzo di x, s i c

Uzo di X:

Nan ta bisa ku pa uzo di x no tin reglanan fiho i ku ta pesei nan ta duna lista di palabranan ku tin x den dje.
E lista aki ta kontené nada menos ku 80 palabra ku x aden.
Kiermen anto ku si bo sa e 80 palabranan aki fei kabes bo ta kla.
Ta tristu pa konstata ku e nobatonan aki ta trata di hasi di nos lenga e mesun dilema ku e otro lenganan.
L'on tabata muchu mas fasil i menos kompliká si nos djis skirbi loke nos ta tende? Esta ks? Esaki lo evitá e problema di bai siña foi kabes. Parse ku e hendenan aki no kier komprende ku e trahadó asina hamsa i nunka lo por siña skirbi nos lenga sin fout komo ku ora e yega kas foi trabou lo no bai resté tempo mas pa bai siña tur e tantísima regla i listanan aki. Ta bisto aki ku e grupito di Mansur ta trata na hasi e ortografia alkansable pa e grupo na mando só. Mas difisil e lenga ta pa skirbi, menos mucha lo por tin chens di yega leu den nan estudio. Enbes di eliminá faktornan ku ta tene nos yiunan atras, e grupito aki ta krea mas ainda.
Pa uzo do s, nan a logra traha 10 regla. Mèmei di nan na regla numero ocho un lista "chikito" di 82 palabra ta wordu inkluí pa palabranan ku s — e. I un otro lista mas di palabranan ku s — i ku ta kontené 64 palabra. Ta bon pa rekalká aki ku 60% di e palabranan ku ta aparesé riba e listanan aki i tur

e otronan den e raport ta palabranan puru spaño ku hopi tin otro palabranan BERDADERAMENTE papiamentu pa nan!
Pa e uzo di e c (esaki ta un rekort te awó) tin un gran total di *13 REGLA!*

C ta wordu den e ortografia aki uzá pa e zonido k i tambe pa e zonido s, meskos ku su mama: spaño. Nos ta laga e lista di reglanan sigi aki bou den su ortografia original di Mansur:

Uso di letra 'C'

1. Den palabranan cu ta procedente di otronan cu ta caba den 'z' ta usa 'c' (cu sonido 's').

felicita	(feliz)	lucidez	(luz)	velocidad	(veloz)		
capacita	(capaz)	pacifico	(paz)	ferocidad	(feroz)		
audacia	(audaz)	vocero	(voz)	tenacidad	(tenaz)		
				atrocidad	(atroz)		

2. Dilanti di e vocanan 'a', 'o', 'u', ora cu e sonido ta 'k'.

cara	come	cuna
caba	core	cubri
baca	rencor	sacudi

3. Ta usa 'c' dilanti di e consonantenan 't', 'c', 'r', 'l', ora cu e tin e sonido 'k'.

actitud accion acrobata clima

4. Den tur infinitivo cu ta caba den ACCION, ora cu e afin ta caba den e vocal 'a'.

abreviacion	(abrevia)
aceleracion	(acelera)
acentuacion	(acentua)
adaptacion	(adapta)
aceptacion	(acepta)
preparacion	(prepara)

5. Den palabranan cu ta caba den ANCIO, ANCIA.

abundancia	cansancio
distancia	
arogancia	
extravagancia	
circunstancia	

6. Terminacionnan ICIA, ICIO y ICIE ta ser skirbi cu 'c'.

caricia	desperdicio	superficie
malicia	maleficio	
avaricia	beneficio	
codicia		

7. Den palabranan cu ta termina den ACIA y ACIO.

aristocracia	espacio
audacia	prefacio
democracia	topacio
desgracia	
diplomacia	
gracia	
eficacia	

Excepcion: gimnasia, Asia, Atanasia, Eutanasia, y algun otro nomber di persona y lugar.

8. Den palabranan cu ta termina den CIMENTO y CEMENTO.

reconocimento	crecemento
agradecimento	trecemento

9. Den palabranan cu ta termina den UCIA, ENCIA, UNCIA y UNCIE.

astucia	ausencia	renuncia	pronuncie
	sentencia	anuncia	renuncie
	presencia		
	decencia		
	beneficencia		

10. Den verbonan cu ta caba den ACE, ACI, ECE, ECI, OCE, UCI, CIBI y CEDE.

nace	haci	crece	maldeci	conoce
produci	percibi	procede		

Excepcion: cose

11. Ta usa 'c' cu sonido 'k' solamente na final di e siguiente palabranan:

frac cognac tic-tac

12. Ta usa 'c' cu sonido 's' prome cu e vocalnan 'e', 'i', den e siguiente palabranan y nan derivadonan:

c + e

cebo	centimetro
Cebu	centinela
cede	centro
cedro	cepiyo
cedula	ceramica
cefalo	cerbes
cela	cerca
celda	cercano
celebra	cerciora
celeste	cerco
celibato	cereal
ceja*	cerebro
celo	ceremonia
celula	cero
cemento	cera
cena	certamen
cende	certero
cenit	certifica
censo	Cesar
censura	cesta
centenar	
centigrado	

* Segun Regla General, p. 2.

c + i

cianuro	circunferencia
cibernetica	cirujano*
cicatriz	cisne
ciclo	cisterna
ciclon	cita
ciego	ciudad
cielo	civil
cien	
ciencia	
cifra	
ciga	
cilindro	
cima	
cimenta	
cinco	
cine	
cinico	
cinta	
circo	
circulante	
circulo	
circuncision	

13. Mey-mey di palabra y den silaba final ta usa 'c' cu sonido 's' dilanti o despues di e vocalnan 'e', 'i'.

ofrece	abecedario
carece	
padece	
bicicleta	ricibi
	dicidi
	percibi

Pa nos haya sa antó eksaktamente unda mester skirbi x, c of s den e ortografia aki nos mester:

1. Siña mas o menos 80 palabra ku tin x aden, pasó no tin regla fiho pa su uzo(?).

2. Pa sa unda mester skirbi s: siña dies regla foi kabes i naturalmente purba trese nan uzo den praktika i si esaki no tabata basta siña 150 palabra ku tin s aden sea ku e of i.

3. Pa yega na uza e c sin hasi fout: siña diesdos regla i naturalmente esei no por falta: mas o menos 70 palabra tambe di palabranan ku ta kontené c ku e of i.

Kiermen anto ku pa tene e tres simbolonan aki foi otro ta masha fasil:
siña 22 regla sumamente fastioso foi kabes, despues trese nan uzo den praktika i tambe siña un 300 palabra pa sigurá ku l'on bo kiboká bo mes.

Pakiko nos ta bolbe puntra: NO SKIRBI LOKE BO TA TENDE?

Pakiko no ks pa x, naturalmente por tin esepshonnan, pero komo regla general.

Pakiko no s pa loke bo ta tende, esta s.

Logika i simplesa, akaso esakinan ta kualidatnan ku ta hasi nos lenga bira inferior? Ademas nos ta tratando aki e lenga skirbí, i semper ta e lenga PAPIA ta dominá riba e lenga skirbí.

Kapitulo 5: Uzo di xion, cion i sion (pa zonido shon ku nos konosé!)

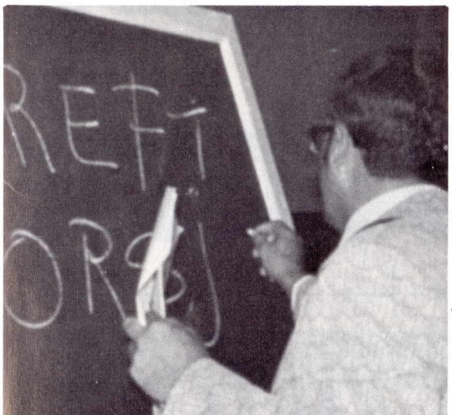
Uzo di cion:

Regla general: ta uza cion den palabranan ku tin otro palabranan afin ku ta kaba den -IDO, -ADO.

Nan ta sigi bisa: E regla aki NO ta aplikable den tur instansia, pero den mayoría di nan. I pesei mes *ta inkluí un lista kompleto(!) di palabranan ku ta kaba ku cion pa evita erornan ku por surgi. Den kaso di duda, semper konsulta e lista ku ta sigi.*

Despues ta sigi un lista di nada mas ni nada menos ku 511 palabra na orden di alfabet!

Talbes e idea ta ku tur hende mester kana ront ku un lista di palabranan pa por si akaso nan haya nan den purá ora nan mester skirbi un palabra ku tin shon aden, TA TRISTU.

JUL, BO'N TA CREE QUE NUESTRO ORTOGRAFÍA TA EXTREMADAMENTE BUENO??

Ta kon un ortografia asina ki por haya elogio di nos kuerpo representativo?

Uzo di sion:

Regla: Ta uza sion den palabranan afin ku ta kaba ku SO, SOR i SIVO.

Despues e lista kustumbra di e biaha aki 88 palabra! Un poko menos ku esun anterior.

Uzo di xion:

Regla: Ta uza xion den pabranan ku tin otro palabranan afin ku ta kaba ku XO, JO i XIBLE. Lista: 8 palabra (so). Parse ku aki lastimamente tabata difisil pa haya mas palabra ku ta kaba ku xion den e dikshonario spaño.

Pa nos skirbi e zonido shon bon anto nos mester:

Siña 3 regla (esei ta poko) i tambe 607 palabra fei kabes!

Pakiko no djis skirbi loke nos pueblo semper a bisa esta SHON na fin di e palabranan aki?

Ku esaki nos lektornan por haya un idea mas o menos di e operashonnan ku e karniseronan aki a hasi ku nos lenga.

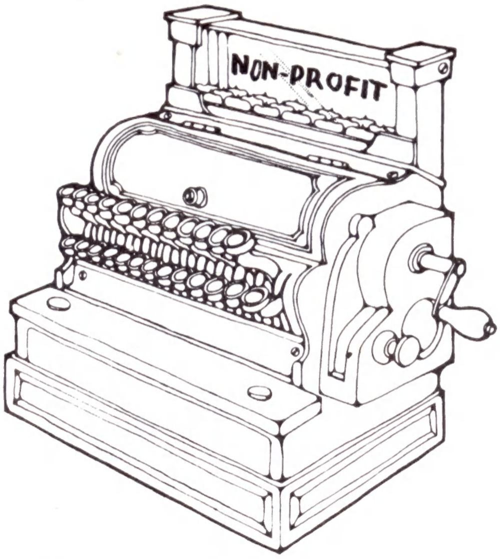
Fuera di esaki tin mas regla ainda:
10 regla pa nos skirbi g sin fout;
3 pa mustra nos unda skirbi h;
2 (so) pa skirbi k;
1 regla pa q;
1 pa w;
1 pa y;
6 regla pa y;
5 pa z.

Despues ta sigi reglanan pa skirbi leternan kapital (hoofdletter) ku nan ta yama LETRANAN MAYUSCULO.

Den unidat di tempo nan a kambia nos sekonde pa segundo, i minut a worde kambiá pa minuto. Que viva el castellano!

Den e numeralnan shete a bira siete i shen a bira cien: 757 ta anto: sietecienticincuentaisiete.

Pa terminá nos por bisa anto ku si e ortografia di Daantje e tempo ei a wordu yamá un "ABORTUS", anto pa esun aki di Mansur no ta keda nada otro ku un miskram! ●

Siña di B

TOKO NO

salbashon p

Ya ta hopi aña kaba sindikatonan ta bringa pa gobierno bini ku un Inkoopcentrale. E sentro di kompras aki lo importa produktonan di primera nesesidat na gran kantidat i na un preis mas barata ku aktual. Doñonan di tienda i supermerkado mester kumpra e artikulonan aki pa bende nan ku pueblo. E artikulonan aki ta artikulonan di primera nesesidat p.e. hariña, batata, aros, azeta, suku, lechi, eks.
Meta prinsipal di e sentral aki ta pa tin un kontrol riba e preisnan i alabes tene e preisnan mas abou posibel.

Pero di tanto gobierno ta 'traha pa pueblo' el a lubida di yuda e Pueblo. Gobiernonan ta proteha e komersiantenan, ku hopi biaha ta nan mes i/of nan famia of nan sponsernan di kampaña. E Pueblo nan ta tene kontento ku promesanan ku ta bolbe ku kada elekshon.
Na Boneiru algun persona no tabata pensa di keda sinta warda te dia gobierno disidi algo riba e sentral di kompras aki. E personanan aki a tuma e inisiativa pa ku minsa nan mes ku algo ku ta na benefisio di e pueblo: *e Toko Non-Profit.*

Pa duna nos lektornan un idea kon e toko non-profit aki a kuminsa i kiko e ta hasi nos a entrevista kompañero Evertsz, miembro di e komishon pa organisashon di e toko aki.

Skol i Kom.: Bo por konta nos algo di bo organisashon kua ta e toko non-profit?

Evertsz: Toko non-profit ta un plan ku a bini di VLC-B, sindikatonan di maestronan di skol di Boneiru, i el a ser presenta den e buurtcentrum na Tera Kora. Riba e prome reunion ningun di e sindikatonan no tabata sa kiko e toko non-profit lo a bai kome i bebe. Tur hende tabata kier sa mas di e kos aki pero pa bo sa mas di dje bo mester a kuminsa traha. VLC-B a kuminsa ku un pruf den lokal di FEDEBON. Nan a kumpra algun artikulo i nan a bendenan bou di nan miembronan pa wak kon e eksperimento aki alo largo lo bai traha. Despues di esei nos a koopera tambe pa pone un toko na un di e sentro di barionan. Na kuminsamento tabata un persona so ku tabata sa mas hopi di e toko. Nos a bin ku un reorganisashon di e toko i awor tin 5 persona den e komishon.
E personanan aki ta representa e sindikatonan STGB, HORECAF, BPWU, VLB. Tin un persona so ku no ta den direktiva, pero si ta yuda ku organisashon. E komishon no tin direktiva, pasobra e ora e miembronan di e direktiva ta bai spesialisa nan mes den un ramo. Awor e miembronan di e komishon ta all out den e toko. E toko no ta depende di un of dos hende so. Den e reunionnan nos ta diskuti ampliamente i den kada toko e personanan ta kambia di posishon.
Skol i Kom.: Dikon e preisnan ta mas halto aki na Boneiru?
Evertsz: Mayoria parti di e produktonan ta bin di Korsow. Un tal señor Boezem tambe ta importa produktonan di Aruba. Solamente Gouda kaas ta bin direktamente for di Hulanda pa Boneiru.
Si tur e produktonan ta bin direktamente for di ekstrerior pa Boneiru anto nan lo tabata mas barata.

Tambe nos tin algun teknika ku nos ta uza pa aserka e destribuidornan. Por ehemplo un biaha nos a haya un kaha di Pine-sol serka un komersiante pa f. 19,— i serka un otro nos a haya Sun-pine pa f. 16.—. Nos di ku esun prome ku nos no ta bestel serka dje pasobra nos ta haye mas barata serka otro. E komersiante di o.k. mi ta laga e preis na f. 16.—. Nos a bestel 10 kaha. Di biaha el a 'perde' f. 30.—. Si e por baha e preis tan drastikamente asina bo ta bai pensa ta kiko, ta pará e hendenan aki ta tira anto?
Skol i Kom.: Ta masha interesante ku nan ta wiling pa bende boso tog na e preisnan ei?
Evertsz: Nos ta haya e preisnan di groothandelaar. Un kos si ta e molester ta masha grandi. P.e. e aros nos ta haye den sako di 100 liber. E anochi prome ku e toko nos mester a pisa sakonan di 5 liber. Si nos tabata tin e aros paketa kaba tabata menos trabou i lo tin menos peliger pa e koi bestia si mester wardele un poko tempo.
Skol i Kom.: Boso ta haya hopi kliente?
Evertsz: E toko ta ser bishita pa masha hopi hende di e bario. Pasobra nos preisnan ta abou nos ta kompeti fuertemente ku e supermekadonan. Den un weekend-special di un supermarket un kaha di pia di galiña tabata kosta f. 6.99. Den ultimo toko nos a bende pa f. 6.67.
Na kuminsamento di aña e preis tabata f. 11.—. Dor di e toko e preis a baha f. 8.—, f. 7.50, eks.

oneiru!

N-PROFIT

a e pueblo!

Tin biaha e leverancier ta duna un preis abou pero den supermekado e tin un diferensia di un of dos sen; ta bale la pena tuma nota di esaki.
Nos por bisa ku dor di e toko e preisnan den supermerkadonan a baha.
Skol i Kom.: Kiko boso mester hasi pa organisashon di e toko?
Evertsz: Economische Zaken ta pidi nos lista di e produktonan, marka, preis, eks.
Prome ku e toko funshona nos ta reuni pa wak kuanto kos mester ta pa e toko. Nos ta chek e preisnan. Unda nos haya e preisnan mas barata nos ta hasi nos bestellingnan. Un eksigensia ku e bendedonan aki ta pone ta ku e produktonan ku resta i nos kier debolbe nan mester ta sera of artikulonan henter p.e. keshi, worst.

Skol i Kom.: Kuanto produkto boso ta bende?
Evertsz: Nos ta bende produktonan di primera nesesidat. I kosnan ku por wanta pero no manera schampoo, perfume. Mi no sa kuanto pero loke nos a pensa di ta di primera klase nos a pone riba e lista.
Skol i Kom.: Kuanto hende sa bin kada biaha?
Evertsz: Difisil pa konta. Den e par di ora ku nos ta habri entre 10'or - 12'or nos ta bende normalmente f. 4000.— pa f. 7000.—.

Skol i Kom.: Kon boso ta haya e preis di e artikulonan?
Evertsz: E sistema bieu ta ku e preis pa kaha ta worde parti den e kantidat ku tin den e kaha. E toko ta bende na kostprijs. Na final ora e komprado paga loke el a kumpra nos ta pone 2% riba e kuenta. P.e. e kuenta ta f. 80.— nos ta konta 2% aserka, f. 1.60, i.e. persona ta paga f. 81.60. Esaki ta pa kubri gastonan di transportashon of artikulonan ku kibra. E sistema nobo ta ku den e preis pa artikulo ya tin e 2% konta.
Skol i Kom.: Kuanto porsiento menos bo ta kalkula ku e preisnan di toko ta kompara ku supermarket?
Evertsz: E ta varia entre 20 pa 25%.
Skol i Kom.: Pues un ama di kas kumprando den toko ta spar 20 te 25%. I e hendenan ta kontento?
Evertsz: Si, bo ta sinti esei tambe. Pa bo haya un bon impreshon bo mester ta den e toko. Ora e hendenan ta den e toko nan ta wak e preisnan, bolbe wak, puntra si e preisnan ta bon pasobra nan ta sorpresá pa e preisnan. Nan ta bai ku mas produkto i bo ta ripara e diferensia si bo gasta f. 50.— den un toko of supermarket.
Skol i Kom.: Kiko e komersiantenan ta bisa?
Evertsz: Kamara di komersio a manda un karta di protesta kontra e toko.
Skol i Kom.: Kiko nan argumentonan tabata?
Evertsz: Nan tabata kier pa Bestuurscollege tuma medida kontra e toko. Pero nan ta mira tambe ku e toko no tei kontra un of otro supermarket pero e ta bai ta bai pa e preisnan. Un doño di supermarket a bisa su klientenan ku berdat e preisnan ta halto i ku e lo purba baha nan den weekend-special. Pero bo no sa kiko nan ta bende den weekend-special, por ta artikulonan bieu of daña.
Skol i Kom.: Boso mes no tin un idea pa lanta un supermarket a base di e preisnan di toko?
Evertsz: E toko mester worde institusionalisá. Pues no un toko pa tur fin di luna pero un toko pa tur dia. Loke mester tambe ta e finansas.
Skol i Kom.: Di unda boso a bin ku e fondo pa kuminsa ku e toko?
Evertsz: Na kuminsamento no tabata tin fondo. Loke nos tabata tin tabata e plaka di kambio. Despues ku nos a bende e artikulo nan nos a bai paga unda nos a tumanan.

KOMENTARIO:

Nos ta haya e toko aki un bon plan. Un plan ku nos mes por kuminsa kune. Si nos aki tambe ta boga pa un sentro di kompras, anto nos no por keda sin kuminsa **nos** *mes. Nos no por warda riba e politikonan. Den regeerakkoord di e partido PPA ta skirbi ku "riba korto termino lo finalisa trabounan preparativo pa institushon di un of mas sentro di kompras i Staten lo worde aserka pa loke ta nesesario". Awor nos ke sa di PPA ta ki tempo nan kier men 'korto termino'. Ya PPA ta bai den kasi un aña den Staten. Kuanto mas nos tin ku warda; kisas e sentral di kompras lo bira un otro promesa pa elekshon benidero?? E sponsernan di kampaña ta kontra?? Di orto banda nos ta mira e komersiantenan ta hasi kosnan di sinberguensa; nan Aruba tambe nan ta tira nan para. Tende e anunsionan na radio, televishon i den korantnan. Den sierto negoshinan bo por haya rebahonan di 30 te 40% of hasta di 60%. Awor nos ta puntra nos mes: Si un komersiante ta bende su artikulo ku 30% di rebaha i ainda e no ta perde plaka, anto ta kuanto % e ta hasi di ganashi ora e no duna nada di rebaho??*
Aki bo ta mira ku komersiantenan ta purba di gana lo maksimo posibel. Nan ganashi no ta di 5 ni 10%, pero di 20% pariba.
Kiko nos por bai hasi kontra e chikamento aki??

teksto: A. VROLIJK
foto: W. v/d HOEVEN

NOS POLITIKONAN NO TIN KUNÉS KU NADA!

foto's: R. DE GRAAFF

Den e kaso spesífiko aki di ortografia un prueba mas a wordu duná di ku nos polítikonan no tin niun plaki interes pa e *berdadero* problemanan i interesnan di nos pueblo. Nan ta preferá di sigi ku nan wegi pushi ku raton ku semper nan a hunga.
En bes di aktua manera ta pas pa gobernantenan responsabel i laga un tema asina importante i delikado manera ORTOGRAFIA den mannan di ekspertonan (ku ekspertonan nos kiermen aki personanan studiá riba e materia aki i no merkaderonan ku ta trata di impreshoná ku nan boka grandi), nan a preferá di lastra e tema aki hibé ku nan den e arena político lu tur su konsekuensianan ku ela trese kuné.

MEP

E partido MEP tempo-tempo tin mester di un "issue" pa tene e pueblo okupá pa asina desviá e atenshon di e pueblo for di nan mal maneho. MEP tabatatin mester di un "issue" atrobe; e biaha aki a toka turno pa saka for di nan "bull pen" un otro pitcher yamá ORTOGRAFIA!
Ta parse ku e integrantenan di e partido aki i prinsipalmente su lider Betico Croes ta asina siegá pa nan lucha separatista ku nan no ta hala atras pa uza kosnan asina importante manera ortografia pa hunga polítika kuné. Asta palabranan manera revolushon a kai (ta mas ku klaro ku nan no kiermen e BERDADERO revolushon pa liberashon di e masa foi eksplotashon, sino un "revolushon" separatista).
Parse ku pa sentido komun no tin lugá den kabes di e hendenan aki. Nos ta puntra nos mes si dor di pusha un ortografia kompletamente "spañonifiká", MEP ta kumpliendo berdaderamente ku e "deseo di e pueblo".

Kiko ta "deseo di e pueblo"?

E refran aki ta asina hopi uzá ku hopi hende a kunsa kere berdá ku tur loke Betico bisa ta deseo di e pueblo.
Si e pueblo a vota pa MEP, esei no kiermen *ku tur loke MEP hasi outomatikamente ta "e deseo di e pueblo"!*
Ta pasobra Betico a bisa ku ta etimologiko, of tradishonal kon ku bo kier yamé, e ortografia mester ta, den un di su beisnan, esaki diripente a bira "e deseo di e pueblo"?
Nos por konstatá aki un eskudo sumamente peligroso ku ta ser uzá pa pusha opiniónnan personal kualnan hopi biaha, manera den e kaso aki, ta kompletamente ilogiko i apsurdo, dilanti.
No ta pasobra Betico i| of MEP a bisa ku tal i tal kos mester ta asina i asina esaki outomatikamente a bira e opinion di e mayoria di e pueblo!
Asta e derecho di e pueblo pa por pensa pa su mes i forma su propio opinionnan e dirigentenan di e partido aki ta KITA for di dje kompletamente awó.
"Boso no tin nodi di pensa, nos ta pensa pa boso, ta nos tin e mandato".
Ta tristu ku nos isla, nos tin ku bisa, den mannan di sorto di polítikonan asina. Kada pueblo ta haya e gobernantenan ku e meresé, tin un refran ta bisa, pero e refran aki ta aplikable solamente pa polítikonan maduro i ku sentido komun. Pesei nos ta kere ku nos pueblo a kumpra gato den sako,

nos no meresé e polítikonan ku nos tin!
Nos ta bayendo aktualmente den un direkshon kaminda personanan ku ta studiá riba e diferente terenonan mester of kambia nan opinionnan, kuanan ta basá riba añanan di spesialisashon i estudio of nan mester adaptá nan konklushonnan i pensamentonan profeshonal na pensamentonan hopi biaha kompletamente fout di e integrantenan di MEP, prinsipalmente di e lider pasobra: "esei ta deseo di e pueblo".
Naturalmente ku esaki lo bai trese kuné ku e poko "kader" ku nos tin, a lo largo lo bai fada i ku nan lo bai buska un trabou na otro kaminda unda ku nan trabou si ta wordu apresiá sin tin nodi di tene kuenta ku deseonan apsurdo di polítikonan. Despues nos lo bolbe tende foi bokanan di e dirigentenan di MEP, kendenan mes a zoru pa frustra nan, ku e personanan aki no ta nada mas ku traidornan (otro lema konosí di nan).
Al fin i al kabo, ku MEP tabata na fabor di un ortografia etimologiko esei nos tur tabata sa foi hopi tempo kaba. Terkamente nan a mantené nan opinión antikuá, bayendo kontra tur persona studiá riba e tereno lenguístiko i desaroyo lenguístika nan mundu.

PPA

PPA ta un partido ku'n tin wesi lomba, nan no ta ni karni ni piská. E papel di e partido aki ta mes of talbes mas tristu ku esun di MEP den e kaso aki di ortografía.
Mientras ku Faustina Frank di un banda tabata trata na trese e partidonan envolví den e problema aki huntu pa deliberá su mesun partido ta vota na fabor di un ortografía di MEP den eilandsraad.
Loke ta mas tristu den tur asuntu aki ta: Apenas na januari 1975 den un forum tení den Kas di Kultura pa miembronan di VLA (lesa Vorm di feb. '75) Guillermo Trinidad, Faustina Frank i Domi Tromp a deklará ku nan partido ta boga pa un ortografia fonologiko pasobra uzando nan propio palabranan: "het beste voor onze kinderen is en het geeft het eigene van onze taal het beste weer. Spelling Daantje: Abortus van het papiamentu" (pag. 4 di Vorm di feb. '75).
"Een etimologische spelling zal ertoe bijdragen dat het papiamentu wordt opgeslokt door het Spaans" (pag. 5).
Ki sorto di prinsipio e partido aki tin, nos ta puntra nos mes, si nan ta vota huntu ku MEP na fabor di e ortografía Mansur? Mientras ku e ortografía aki ta hasi presisamente loke nan a señalá riba dia 30 di jan. '75 den Kas di Kultura, esta: hasi ku nos papiamentu lo wordu devorá pa spaño? Ta tristu pa tende e mesun Guillermo Trinidad ku a fulminá asina tanto kontra etimolohia riba e forum aki, manda palabra di elohio pa e trabou desplegá pa e komishon Mansur i ta aploudí na nan entrada.

Domi Tromp - Faustina Frank (PPA): Spelling fonologisch. Een etymologische spelling zal er toe bijdragen dat het papiamentu wordt opgeslokt door het Spaans.

AVP

Sr. Rudy Frank tambe a deklará riba e forum menshoná ku su partido ta boga pa un ortografia fonologiko.
Sr. Frank riba e anochi aki: "Deze kwestie moet niet in de politiek getrokken worden" (pag. 5 di Vorm).
"Ki grandi tabata nos asombro" ora nos a tende sr. Frank tambe manda palabranan di gratitut i elohio pa e komishon. Bueno di AVP por wordu sperá tur kos, pero tog nos tabatatin un tiki mas konfiansa den e integridat di sr. Frank.

Rudy Frank (AVP): Spelling fonologisch. Deze kwestie moet niet in de politiek worden getrokken.

Nos por konkluí aki ku e miembronan di eilandsraad a demostrá di ta un set di oportunista ku sin eskrupulo ta hunga polítika ku un materia asina importante pa nos pueblo. Nan a demostrá di ta tene un kos só na bista i esei ta gana mas tanto votos posibel (no lubida ku elekshon ta otro aña).
Ortografía nunka no mester a wordu hinká den e arena polítiko. Ortografía mester a wordu mantení for di e ambiente politiko i mester tabata un asuntu kaminda ekspertonan lenguístiko, didaktikonan, pedagogonan i tur eksperto konserní lo mester a sinta huntu pa yega na un konsepto uniforme pa nos ortografía di papiamento; di e papiamentu ku ta wordu papiá na solamente e tres islanan aki **den ful nos inmenso mundo**.
Ta tristu ku pa motibunan di kapricho (stupido) politiko i falta di karakter di nos dirigentenan nos papiamentu ta wordu dividí pa loke ta toka e manera di skirbié!
Ta keda, nos ta kere, na e generashon nobo pa trese e kambionan asina urgente den nos situashon politiko. Ku e personanan aktual nos no ta mira ningun kambio mas posibel, lastimamente.
Si di un banda bo topa ku un terkedat fundá riba segera di poder (ta nos ta pueblo), di otro banda bo ta topa un falta di prinsipio i oportunismo na granel.

REDAKSHON ●

Mythevorming, mystificatie en 'cultuurverkrachting'

Da Costa Gomes en Van Kemenade: onderwijsdeskundigen.

Wij behoren tot de atlantische beschavingskring

Op mijn kritiek inzake de wetenschappelijke aanpak van de heer Van Putten heeft hij in zijn 'Ter Reactie' — verschenen in dit blad van oktober 1976 — gemeend de weg van de minste weerstand te moeten kiezen:

a. hij tracht slechts op één punt mijn vele kanttekeningen te weerleggen;
b. hij bepaalt mijn identiteit; ik ben gesocialiseerd door cultuurverkrachtende en dehumaniserende elementen (indringers). Blijkbaar doelt hij hier op 'Hollanders'. Geen wonder dat ik ook voor een geestelijke verkrachter van de Antilliaanse jeugd uitgemaakt wordt;
c. hij vindt mij onoprecht als ik beweer dat "men op de Antillen terecht op zoek is naar een eigen identiteit";
d. in de laatste alinea van zijn reactie vervormt hij het woord 'onderwijsdeskundige' tot niet-pedagoog en niet-onderwijskundige. Nergens heb ik gesteld dat ik geen pedagoog zou zijn, want allen die kinderen opvoeden kunnen zich pedagoog noemen. Een onderwijskundige ben ik zeker niet, want dat is een didaxoloog, iemand die opgeleid is tot het verrichten van wetenschappelijk onderzoek in het onderwijs. Voor zover ik weet, is er slechts één onderwijskundige op de Antillen, nl. de heer Ch. Da Costa Gomez te Curacao.

Ofschoon ik door mijn ervaringen wel iets weet van het onderwijs ben ik geenszins een deskundige. Mijn geschiedenisstudie omvatte slechts vakhistorische, geschiedfilosofische en methodologische aspecten. In mijn ogen zijn de echte onderwijsdeskundigen mensen als Van Kemenade, Peter Petersen, Mathijsen, Kohnstamm, Decroly, Steiner, Knoers, Bruner, Dewey, Flanders, enz.

Aangezien een voortzetting van de discussie verder zou kunnen ontaarden en helemaal niets meer met onderwijsplanning op Aruba zou hebben uit te staan, wil ik proberen de kwestie van cultuuroverdracht in het Antilliaanse onderwijs te analyseren, want antillianisering van de leerstof (methoden) en van ons educatiesysteem is onlosmakelijk verbonden met de opvattingen over de cultuur op de Antillen. Een toekomstige onderwijsstructuur, waarbij echt gesproken zal worden van antillianisering van het systeem vereist uitgebreid en diepgaand wetenschappelijk onderzoek van onze maatschappij en cultuur. Bij dat speurwerk zal in ieder geval met de volgende factoren en vragen rekening moeten worden gehouden:

1. Wat wordt bedoeld met antillianisering van ons onderwijssysteem? Kwestie van personeelsbezetting? Het verheerlijken van alles wat van ons is? Het elimineren van allerlei leerstofeenheden die volgens sommigen de Antilliaanse jeugd verkrachten en dehumaniseren?

2. Antillianisering veronderstelt dat er een *gemeenschappelijke* Antilliaanse cultuur bestaat, maar dit lijkt wel een fictie. De Curacaose kunstenaars hebben zo'n beetje al bepaald dat het Afrikanisme de bepalende factor behoort te zijn, terwijl anderen het houden op Indiaanse en Spaansamerikaanse elementen. Wat gaan wij in de toekomst aan onze schooljeugd overdragen als er zo aanmatigend door verschillende groepen over de cultuur wordt gedacht?

3. Samenhangend met het bovenstaande is het van belang om vast te stellen of er wel een Antilliaanse cultuur bestaat. Zo ja, wat zijn dan de karakteristieken van deze cultuur?

4. Indien de eerste drie vragen naar voldoening beantwoord worden na een gedegen onderzoek zullen allerlei groeperingen uit onze samenleving hun visie moeten geven (ouders, politici, opvoeders, enz.) over de doelstellingen van ons onderwijs. Met deze doelstellingen als uitgangspunt zullen pedagogen, psychologen, sociologen en vele anderen moeten werken aan leerplanconstructie en het schrijven van lesmateriaal uitgaande van de doelstellingen en het Antilliaanse kind.

Al deze vragen en problemen vereisen eensgezindheid en interdisciplinair onderzoek. Om de lezer enig idee te geven van de bestaande moeilijkheden en tegenstellingen en te waarschuwen tegen simplistische opvattingen over het begrip cultuur en cultuurprocessen wil ik het volgende onder de aandacht brengen.

I. Al eeuwen is de economie van de Caribische regio een open systeem. Op de Antillen heeft dat zeker sinds 1634 geleid tot het afhankelijk worden van een buitenlandse afzetmarkt (eerst slaven en veel later olie). Mede omdat produktie van eigen goederen ter voorziening van de inwoners van deze eilanden geen reëele mogelijkheid was en is, moest wel een tegenstroom ontstaan van allerlei buitenlandse goederen zoals voedsel, kleding, machines enz. De handel leidde tot velerlei contacten met het buitenland en door het kolonialisme en imperialisme werden vele eilanden in de Caribische zee een schakel tussen grootmachten, zodat het vroegere patroon totaal vernietigd werd. Indianenstammen moesten door allerlei factoren (ziekte, geweld) het onderspit delven en door de vraag naar arbeidskrachten werden de Afrikanen naar dit continent gehaald door de protestantse en katholieke kolonisatoren. Op de Nederlandse Antillen zijn door de slavenhandel veel Nederlanders, Joden en Afrikanen gekomen en door wederzijdse langdurige contacten en botsingen hebben zij elkaar beïnvloed. Waar mensen samenleven en werken ontstaat een proces van cultuuroverdracht en cultuurverandering: bijv. papiamento, christendom en muziek (Europese wals en mazurka; caha di orgel uit Europa; de tambu uit Afrika werd salondans van de shons).
Het is overdreven alleen maar te spreken van cultuurverkrachting en dehumanisering door de Europese volken. Wat is dan verkracht? Zeker niet de Afrikaanse verhalen (Nanzi). Gek dat de slaven geen Hebreeuws of Nederlands gingen spreken? Bij verkrachting is er sprake van dat het slachtoffer zich innerlijk en uiterlijk verzet tegen het opgelegde, het dominante, maar uit de Antilliaanse geschiedenis zijn mij geen voorbeelden bekend van verzet tegen de Europese wals e.d.

In zijn dissertatie stelt de filosoof A. Paula dat de neger relatief primitief was toen hij naar Curacao werd vervoerd en dat hij zich daarom in praktisch alles negatief voelde. Hij was niet in staat bepaalde dingen, die vanzelfsprekend waren voor de blanken, uit te voeren. Dit negatieve van zichzelf ·uit, versterkt door de blanke, werd uiteindelijk omgevormd tot een psychologische aanvaarding van het feit inderdaad zo te zijn.
Het enculturatieproces is veel complexer dan de heer Van Putten ons wil doen geloven. Het is geen simpel zwart-witschema dat tot een mythe verheven kan worden.

Als wij de periode tot de olie overzien, kan gerust gesteld worden dat de Antilliaanse cultuur ontstaan is na 'latinisering', 'afrikanisering' en 'hollandisering'. De voorstanders van de vernietigingsmythe moeten dan zo consequent zijn en deze drie cultuurstromen afwijzen, omdat de Indiaan en zijn cultuur grotendeeld vernietigd werden. Onze cultuur is zuivere import en ook het papiamento is ontstaan door de contacten met de indianen en zwarte slaven.

Bekijkt men de verhouding meester-slaaf tot 1863 dan ontdekt men het dehumaniseringsproces van de neger, maar ook van de blanke. De slavenmaatschappij was gebaseerd op produktieverhoudingen, waarbij de meester zichzelf dehumaniseerde op jacht naar geld; door de economische gevangenschap in de produktieslag kwam de blanke tot onmenselijke daden. Zo'n samenleving was verziekt en onnatuurlijk en juist dat heeft geleid tot dehumanisering van beide groepen. Echter: vergeet niet dat de blanke Antillianen van nu deels afstammelingen zijn van de slavenmeesters. Wie over cultuurvernietiging door de blanken spreekt, beseft eigenlijk niet goed dat de inbreng van deze groep in de Antilliaanse cultuur even wezenlijk is als die van de Afrikanen en Latijnen. Het is derhalve afkeurenswaardig de oorsprong van onze cultuur alleen maar in Afrika te zoeken, want *wij behoren tot de Atlantische beschavingskring: Europa, Afrika, Amerika!*

II. Door de olie is de import van culturen doorgegaan: Venezolanen, Dominicanen, Colombianen, Joden, Portugezen, Chinezen, Amerikanen, Nederlanders, Surinamers en velen van de Franse en Engelse eilanden. Hierdoor is de cultuurstructuur van de periode vóór de olie weer wezenlijk beïnvloed en veranderd. Door de Shell en de Lago en de groei van het ambtenarenapparaat werden Nederlands en Engels erg belangrijk voor het vervullen van bepaalde beroepen. Ongetwijfeld werd daardoor de ontwikkeling van het papiamento — de taal van de scholen buiten de stad! — afgeremd. Ofschoon Nederlands de taal van het onderwijs werd, is het nog de vraag of haar invloed zo diepgaand was. Papiamento, Spaans en, in mindere mate, Engels bleven de taal van een nieuw volk in wording. Alle migrantengroepen moeten beschouwd worden als bouwers aan de Antilliaanse cultuur. Het wordt tijd *dat het exclusief denken ten aanzien van deze groepen niet voort blijft duren.*

III. Door de immigratie vanaf 1500 is de cultuur dus steeds beïnvloed en veranderd. De cultuurerfenis spreekt voor zich: hamburgers, milkshakes, chewing gum, cocacola, baseball, babyshower, basketball, tennis, cricket, voetballen, patat, loempia, wereldgodsdiensten enz.
Door het toerisme zijn wij beland in de periode van de miss-verkiezingen en de songfestivals. De internationalisering van communicatiemiddelen (film, t.v., radio, platenspeler) heeft bovendien een groot deel van de jeugd in de wereld, ook de Antilliaanse, in haar greep: yoga, Kung Fu, pop, soul, beat enz. En niet te vergeten: de novela's!
Deze aspecten van cultuuroverdracht kunnen wij soms betreuren en afwijzen, maar daarom hoeft nog niet geconcludeerd te worden dat het een lang proces van cultuurverkrachting en dehumanisering was en is. De doorsnee Antilliaan voelt zich niet verkracht en gedehumaniseerd door de merengue, soulmusic, baseball, voetbal, novela's enz. Het wordt soms juist gezien als iets typisch Antilliaans!

IV. 1. Antillianisering van het onderwijs, vooral de leerstof, is dringend nodig maar het mag zeker niet leiden tot een overdreven bewondering voor alles wat door landskinderen is gemaakt. Het gevaar van eng, steriel cultuurnationalisme is zeker aanwezig. *Wij moeten niet het idee krijgen dat de wereld bij de Benedenwindse eilanden begint en eindigt.* De Antilliaanse mens is ook een wereldburger die zich in een groeiende wereldeenheid zal moeten oriënteren. Het mondiaal menselijk erfgoed als produkt van het algemeen menselijk denken (Confucius, Socrates, Christus, Shakespeare, Rousseau, Marx, Tolstoi, Gandhi, Mao, Maarten Luther King, Marcuse, Camillo Torres, Helder Camara en talloze anderen) behoort in de toekomst een nog belangrijker rol bij de mensvakken te spelen. Met deze kennis, vaardigheden, waarden en attituden zal het Antilliaanse kind in het voortgezet onderwijs zeker geconfronteerd moeten worden om zijn eigen samenleving kritisch te analyseren; het goede ervan te waarderen en het slechte af te wijzen.

Door de olie is de import van culturen doorgegaan: Venezolanen, Dominicanen, Colombianen, Joden, Portugezen, Chinezen, Amerikanen, Nederlanders, Surinamers en velen van de omringende eilanden.

Tenslotte zij vermeld dat de Nederlandse invloed zowel positief als negatief haar stempel op onze samenleving heeft gedrukt.

Sociaal-economisch hebben de Antillen een hogere levensstandaard dan vele van de omringende landen. Ons onderwijssysteem heeft veel kwaad aangericht, maar hoevelen hebben niet de kans gekregen tot geestelijke ontplooiing? In het verleden hebben de Nederlanders de Antillen hun staatsinstellingen opgelegd, maar wie wil ontkennen dat de democratie — zeker geen volmaakte! — een positief erfgoed is?

Praten over cultuuroverdracht kan derhalve alleen maar zinvol zijn als de mythen omtrent 'cultuurverkrachting' en mystificatie van ons verleden geen geloof vinden in brede kring.

Concluderend: de wetenschap en de ethica zijn universeel, het regionale aspect, het anders zijn zal tot uiting moeten komen in de esthetica (muziek, kunst, literatuur). Zonder universele theoretische principes kan onze samenleving niet vooruitgaan.

2. Antillianisering kan alleen succesvol zijn als de leerstofeenheden in regionaal verband opgezet worden; de anglo, de Nanzi-verhalen, indiaanse rotstekeningen, slavernij, industrialisering, landbouwproblemen enz. krijgen slechts functionele betekenis als het Antilliaanse kind gewezen wordt op de structuren binnen de regio: historische, geografische, fysische sociaal-economische en culturele eenheid en diversiteit.
Een onderzoek in de eigen regio is daarom noodzakelijk voordat wij overgaan tot een zinvolle antillianisering in groot-Caribisch verband.

3. Een volledige papiamentisering op de A.B.C.-eilanden zal waarschijnlijk om onderwijskundige, financiele en technische redenen niet mogelijk zijn, maar is ook niet gewenst. Op de basisschool zal het papiamento hoofdtaal moeten worden, maar in het voortgezet onderwijs lijkt het mij slechts van wezenlijk belang voor de vakken die identiteitsvormende waarde hebben: o.a. maatschappijleer, godsdienst, geschiedenis, cultuurgeschiedenis van de eigen regio, politiek en de expressievakken; voor de beroepsopleidingen: pedagogiek, psychologie en didactiek. De exacte vakken kunnen om technische en maatschappelijke redenen liever in de tweede taal worden gegeven.
Bij papiamentisering hóórt antillianisering van de leerstof; het handhaven van het bestaande systeem met vervanging van Nederlands door papiamento biedt geen enkele verbetering.
Ontwikkelings- en leerpsychologisch zal het Antilliaanse kind in het algemeen en de taal van het kind in het bijzonder onderzocht moeten worden. Een roekeloze invoering van de moedertaal mag niet ten koste gaan van het schoolgaande kind en evenmin van de culturele minderheden in onze gesegmenteerde samenleving (San Nicolas).

4. Verandering van het onderwijssysteem zal in de toekomst samen moeten gaan met een bewuste cultuurpolitiek en eveneens met systematisch cultuuronderzoek: musea, subsidie voor kunstenaars, democratisering van cultuurbezit en kunstbezoek, belangstelling van en stimulering door de overheid.
De overheid zal cultuur- en onderwijspolitiek, na raadpleging van alle betrokkenen, op elkaar af moeten stemmen. Een centralisering van dit beleid lijkt vanzelfsprekend in verband met de wording van een Antilliaanse cultuur, ondanks alle diversiteiten. De cultuur moet door het onderwijs volksbezit worden, *want ook bij antillianisering van het personeel en de leerstof kan er sprake zijn van geestelijke verkrachting: de kinderen uit de lagere sociale milieus krijgen de cultuur van de bovenbouw opgedrongen!*

Uitgaande van de gedachte dat dit een voorlopige en fragmentarische bijdrage moest zijn vanwege het ontbreken van vooronderzoek door anderen én van het feit dat de ongenuanceerde simplificaties over cultuurprocessen niet van realiteitsbesef en nagestreefde objectiviteit getuigen, hoop ik dat het hardop filosoferen mijnerzijds kan leiden tot discussie over onderwijsplanning, cultuurpolitiek en identiteitsvorming.
Het geheel samenvattend kom ik tot 4 stellingen:

a. Historisch gezien is geestelijke verkrachting (cultuurverkrachting) een veel voorkomend verschijnsel dat ook positieve gevolgen heeft gehad: hellenisering, romanisering, christianisering, aziatisering, germanisering, latinisering, afrikanisering en hollandisering.

b. Antillianisering moet leiden tot:
— het waarderen van de eigen cultuur;
— het gebruik van het eigen erfgoed als denkcategorie;
— een ontmoetingskader voor de eigen regio;
— basis voor natievorming.

c. Cultuuronderzoek is dringend nodig *zodat allerlei mythevorming, exclusief denken en latente gevoelens van racisme in onze samenleving ontmythologiseerd en ontmaskerd worden.*

d. *Wie onze cultuur en geschiedenis niet als een synthese van cultuurkringen wil zien en al het vreemde als niet oorspronkelijk afwijst en beschouwt als cultuurverkrachting komt terecht in de periode van enige 'nobele wilden'.*

Helaas leven wij (nog) niet in de werkelijkheid van de tijdmachines; anders had ik de heer Van Putten met een druk op de knop, na wegzuivering van al zijn westerse kennis, overgeheveld naar die tijd. Ben benieuwd of hij dat zou willen?

Met vriendelijke groeten,
de geestelijke verkrachter.

RONALD DONK

E marahadja di mon plaisir

Un-dos, un-dos,
un-dos-trés, un-dos-trés
tarabóm, tarabóm, tarabóm-botĩn-botĩn...

At'e gran maharadja pustadó
ku un gran nanish'i lora di festĩn
ku un briyante kara di pomada
i un tremendo kabés di tre-yotĩn

Den spelónk di su mente ayá
filosofía di bestia putrĩ
akumulando na granèl riba
faeces di Mussolini su fosĩl

Den mashĩn di su djentenan
papiamento a krak i keda trosĩ
nos lenga sapatiando "ouxilio!"
bou di Venezuela su botĩn
. . . .

Un mal doló'i barika
a kogé na aprel su fin,
bou di un pal'i kwihi
el a sak na Mon Plaisir
hopi bòtr'i Rom Pampero
i masha blek'i Yukerĩ
soñando "quimeras corianas"
dje dushi temponan perdĩ
el a lanta bou'i piká
di sangura trimintĩ
gritando: "Abrenusia!"
plamando ordunan sin fin
ortografía di spañó
den nos lenga "imbuĩ"
tur maestronan "comunista"
bou maharadja su botĩn

Tarabóm, tarabóm, tarabóm-botĩn-botĩn,
un-dos, un-dos, un-dos, un-dos....

henry habibe

6 PREGUNTA tokante F.R.M.^{2}

F.R.M.^{2} (Federashon/Fundashon pa representa Mansur-Maduro).

Kiko ta F.R.M.^{2}

F.R.M.^{2} ta un fundashon, ku bow di e kapa di representante di mayornan ta wordu usa dor di Jossy Mansur i Julio Maduro pa ataka di un forma baho i sushi (loke ta kuadra ku nan mentalidat fasista) e sindikato VLA i tur su miembronan.

Kon F.R.M.^{2} a lanta?

F.R.M.^{2} a lanta durante e welga ultimo di VLA. E tabata (ta ainda) nada mas ku un instrumento politiko|personal di e partido MEP i e binomio Mansur-Maduro. Ku ayudo di algun simpatisante di e partido MEP reuni den Teatro Rialto, Jossy Mansur i Julio Maduro a haya un oportunidat uniko pa sali na kabes di e kos aki. E duo aki tin simplemente un odio infernal kontra tur loke ta maestro i sindikato di maestro (E pobernan, podiser nan tin kompleho ku dor di falta di kapasidat nunka nan por a bira maestro). E chens ku e dosnan aki a haya tabata e chens mortal pa tin un instrumento pa malusa i abusa di dje. Esaki a keda demostra klaramente.

Ken ta forma F.R.M.^{2}?

Un set di eksponente di e partido MEP (Boso ta komprende dikon F.R.M.^{2} tabata tin 5 representante den e komishon di ortografía).

Kuanto komishon di mayornan F.R.M.^{2} ta representa?

F.R.M.^{2} ta un instrumento politiko|personal di MEP|MANSUR-MADURO i e no ta representa NINGUN komishon di mayornan na Aruba.

Dikon tur ora tin komunikado di F.R.M.^{2} den korant den extra so?

Lesa e prome dos preguntanan i nan kontesta i bo ta komprende esaki.

F.R.M.^{2} tin derecho di eksisti?

F.R.M.^{2} no tin ningun derecho di eksisti pasobra:

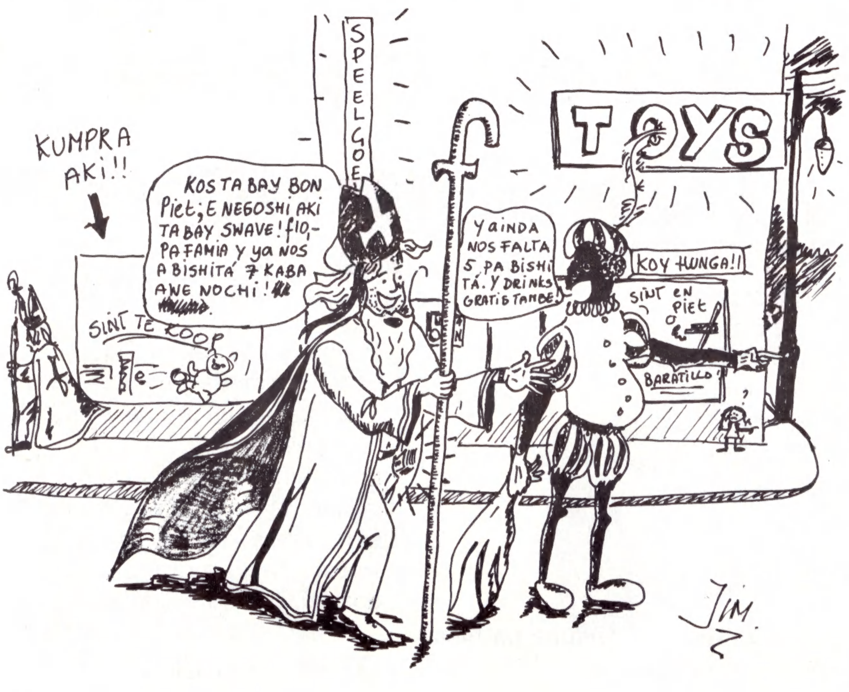
— e no ta representa ningun komishon di mayor,

— e no ta representa ningun mayor.

Ta kon ta posibel ku por eksisti un fundashon ku mester fungi komo representante di mayornan i e no ta representa ningun komishon di mayornan i supsigiente ningun mayor? Kon por ta posibel! Nos ta bisa un biaha mas: F.R.M. no tin ningun derecho di eksisti; pa e no ta representa ningun mayor.

Nos ta spera ku pronto mayornan konsiente di e nesesidat di un bon kontakto i entendimiento ku mester eksisti entre mayor|maestro, na bienestar di e mucha, lo yega na formashon di un organo ku berdaderamente lo por representa nan interesnan.

Mayornan no permiti pa elementonan sin eskrupulo hasi maluso i abuso di boso bon nomber pa satisfase e riw di odio i vengansa ku ta kore den nan mente i nan kurpa.

Grawata

Skol i Komunidat a disidi di otorga e aña aki e kondekorashon "HYENA".

Karakteristika di un hyena:

— parasito, bestia ku ta biba riba kustia di loke otro a hasi,

— hipokrita,

— falso,

— oportunista,

— a-sosial.

E premio, ku voto unanime, a bai e aña aki pa Jossy Manso, alias J. Heavy. Den tur sentido e persona aki a merese e premio. Pabien!

Het kereltje Mansur heeft er bezwaar tegen dat tijdens de les het onderwerp "kommunisme" behandeld wordt. Volgens hem kunnen de leerkrachten hun leerlingen er beter op wijzen welke zegeningen in Chili tot stand zijn gebracht door het terreur- en martelbewind van zijn afgod: Auguste Pinochet.

BESTIALIDAT DI AÑA

Un persona ku bin na remarka pa e premio aki mester a yega na formula e konklushon mas ridikulo, mas estupido, mas idiota, den korto esun mas bestial e aña aki. E premio aki tambe a bai pa Jossy Manso, konosi tambe komo supereksperto, pa lo sigiente: "Na Colegio Arubano hopi mucha a zak pa nan eksamen aña pasa, pasobra einan e maestronan ta usa ortografía fonologiko i ta indoktrina e muchanan den komunismo". Hopi bestial mes, bo'n ta haya. Berdat ku e personahe aki no ta wak mas lew ku su nanishi ta largo.

Jossy Mansur voelde zich zo gegriefd toen de leerlingenraad van het Colegio Arubano hem in een ingezonden stuk aanduidde als: "tersio", dat hij direkt telefonisch ging uithuilen bij de moeder van een van de bestuursleden van genoemde raad. Inderdaad, deze benaming is niet op zijn plaats; "tersio" had moeten zijn: "übermensch".

Un pareu di J.M.: Una muñeca con palo y mando.

Un miembro di eilandsraad a lesa e poësia di Henry Habibe, retrato di J. Masburo, i a remarka wak kiko nos ekspertonan ta skirbi (mierde historiko). Ma e meneerchi aki no sa lesa EXTRA of e komunikadonan di Julio Maduro (papiando di nivel) i el a lubida ku ta un miembro di su propio partido MEP a manda otro miembro sera su smul, kos ku a wordu tendi via radio! Señores, laga nos stop di hasi nos mes ridikulo ku sorto di remarkanan estupido asina den eilandsraad. Entre parentisis, Henry hopi pabien pa e tremendo deskripshon di J. Masburo. E tabata un deskripshon fotografiko di dje. Pa esunnan ku ta duda di esaki por konsulta e karikatura riba pagina 8 i konvense nan mes.

yerba seku:

UN POETA KOMPROMETÍ

Despues di a publiká "Mis-eiland" (1974?), Yerba Seku (Richard Hooi) a publiká su kolekshon "Cuba . . ." mas resientemente.
"Mis-eiland" ta'tin un prólogo di R. Dobru (poeta surinameño), kaminda esaki ta bisa entre otro: "Hij (Yerba Seku) brengt ook oraal zelf zijn boodschappen, zijn gevoelens, zijn punten van inspiraties over op zijn volk." I Dobru ta sigui: "Dat is een man naar mijn hart".
E introdukshon den "Cuba . . ." ta di Siegfried Silvanie.
Silvanie ta skirbi: "Aki ta tratà di poesía wapu, rebelde i disididu! Dobru ta papia di e poeta Yerba Seku, Silvanie ta papia di su poesía. Ta den e liña di Silvanie su aserkamento nos lo kier a sigui bòrda un poko riba e kolekshon "Cuba . . .", ya ku esei ta parse nos menos personal, mas intrínsiko, mas literario . . .
Laga nos kuminsa ku e pregunta: ta kí sorto di poesía tin den e kolekshon "Cuba . . ."di Yerba Seku?
Kada poema di Yerba Seku — segun Silvanie — ta un bos i un brasa fuerte di PROTESTA.
Pero — nos lo por puntra nos mes — akaso no ta'tin otro poetanan antiyano ku a protestá kaba den pasado?
Sigur ku sí. Pero nan tur a protestá na NAN manera.
Lauffer di un forma romántiko kontra kolonialismo:
"E pida tera 'ki / Ku Dios den su kapricho / A laga spreit fo'i den lamán. Ta di mi . . . M'a kusji den tristesa / I tura den ultrahe / Riba su konfó di odio / Prepará pa poko sin berguensa. / Pesei si awor mi lanta, / Grita: Ladronisia! / Ta pasobra e pida tera 'ki ta di mi." (Kumbu, 1955).
Juliana di un manera iróniko i umorístiko kontra redashi i lenga largu: "Mi te hunga rol'i morto / pa mi tende cuantu bon / Mundu a kémi sin mi sa. Pasobra ja m'a mira caba, / mientras tantu bo ta bibu / bo n'ta sa ki bon bo ta. / M'asina cu bo laga tumba, bocanan dushi ta mèlmè / ki bon gai bo tabata . . . Tin ta bini cu siboyo / pa nan frega bou'i nan wowo / pa blof cu e lensu perfumá. / Ma t'un wowo so ta jora; / e otro mester keda spièrtu pa haña cos di comentá . . ." (Flor di anglo; 1961).
Rosario a protestá di un manera panfletario kontra situashon político-sosial na Corsou den su kolekshon "30 di mei di 1969".
Pero Yerba Seku ta interpretá e sintimento di un mama pober of di henter e pueblo di un manera mas *sosial.* Yerba Seku no ta para mira e situashon di Corsou manera un turista merikano of un yiu di tera ku ta pará *ariba* e pueblo. Su bos ta sali kayente for di *padén* di e pueblo:

Unda,
unda
bo ta
bai
Korsou?
abo
ku nos,
bo yunan
ta yama
dushi,
abo
ku ta un
bon
mama
pa ekstranhero
i
pa nos
bo mes
yunan
bo ta
un mama
kalakuna.
unda
bo ta
bai
Korsou? . . .

Yerba Seku ta dirigí su mes na e pueblo komo un parti dje pueblo:

Pueblo
kuidou,
kuidou ku
nan,
nan
ku durante
4 anja
no a
korda
riba bo . . .

E ta drenta den un kushina pa bisa un mama pober i tristu:

Mama,
mama
viktima,
abo
ku ta sufri
pa motibu
dje sistema . . .

Esaki no ta un simpel deskripshon exterior di un situashon deplorabel, sino un penetrashon den bom di e konsekuensianan di e sistema kapitalista na Corsou. Penetrá pa konsientisá. Of manera Silvanie a skirbi den su prólogo: "poesía ku ta karga den su mondongo algu mas ku speransa . . ."
Konsientisá pa duna un speransa ku kos por kambia, si nos sa "Kiko por t'e kos":

Ta kiko
por t'e
kos
ku ta
lagami ta
asina
serka bo,
ku ta
lagabu ta
asina
serka mi,
pero tog
ta laga
nos
ta
asina
leu
fo'i otro?
. . . .
. . . .
laga nos
huntu
busk'e kos,
e kos
ku ta
parti
nos.
E kos
k'un dia
mester
uni
nos.

Poesía ku ta obligá bo pensa, ku ta butá bo rondia un solushon pa e inhustisia sosial ku ta surgi for di e "korupshon i eksplotashon" di e sistema kapitalista. Poesía den un lenguahe direkto, sin adorno, pa alkansá un meta kolektibo.
Poesía dirigí na un pueblo explotá i oprimí. Poesía komprometí!

HENRY HABIBE

Op deze plaats had uw advertentie kunnen staan.

Adverteert in Skol & Komunidat